

KURAK VE YARIKURAK ALAN YÖNETİMİ ÇALIŞTAY SONUÇ BİLDİRGESİ

Birçok bilim insanının yapmış olduğu iklim sınıflamasına göre ülkemiz genelde kurak, yarı kurak ve yarı nemli iklim kuşağında yer almaktadır. Yarı kurak ve kurak iklim kuşağındaki alanlar yaklaşık ülke alanının % 65 'ini kapsamaktadır. Bu nedenle, su sıkıntısı çeken bu alanların sürdürülebilir biçimde kullanımının sağlanması çok önem taşımaktadır. Kurak alan yönetiminin, kullanma ve koruma ilkeleri doğrultusunda, yapılabilmesi için yönetsel, teknik ve finansal tedbirlerin alınması kaçınılmazdır. Bu bağlamda; yapılan çalışmaların irdelenmesi ve yapılmasında yarar görülen konuların ortaya çıkarılması amacı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğüne (ÇEM) 05-08 Aralık 2011 tarihleri arasında Ürgüp/Nevşehir'de **Kurak ve Yarı-kurak Alan Yönetimi Çalıştayı** düzenlenmiştir. Bu çalıştayda sunulan bildirimler ve üç çalışma grubunun yaptığı değerlendirmeler son ortak oturumda incelenmiş ve alınan kararlar üç ana bölüm halinde aşağıda sunulmuştur.

A- KURAK VE YARI KURAK ALAN YÖNETİMİNE İLİŞKİN HUKUKSAL, SOSYAL VE EKONOMİK ÖNERİLER

1. Yapılacak olan bütün kurak ve yarı kurak alan yönetimleri havza bazında planlanıp uygulanmalıdır.
2. Havza bazında, teknik ve stratejik önlemler çerçevesinde, sektörel (ormancılık, tarım, hayvancılık, turizm, el sanatları) pazar oluşturacak uygulamalar yapılmalıdır.
3. Havza bazında uyumlu kapasite geliştirme (altyapı-üst yapı) programları uygulanmalıdır.
4. Havzada sektörler arası planlamanın yapılarak, sektörlerin işbirliği içerisinde çok disiplinli çalışmalar yapılması sağlanmalıdır.
5. Proje uygulanan sahalarda yönetim planının (agro-silvo-pastoral) tarımsal ormancılık sistemleri geliştirilerek yapılması, bu yolla kırsal kesim halkının çok yönlü gelir elde etmesi sağlanmalıdır.
6. Orman alanlarında, otlatma alanı olarak kullanılan yerler; altyapı ve ıslah çalışmalarının yapılarak, bölge insanının isteği ve ihtiyaçları doğrultusunda, teknik kriterler dikkate alınarak yönetilmelidir.
7. Havza yönetiminde çok paydaşlı ve çok kriterli çözümleme metodlarıyla etkin katılımcı yaklaşım benimsenerek uygulanmalıdır.
8. Baraj ve göletlerin ekonomik ömürlerinin uzatılması bakımından birinci derece su toplama havzalarının bitkilendirilmesi işinin baraj ve gölet ihale bedelleri içine konulması, uygulamaların uzman kurum ve kuruluşlar tarafından denetlenmesi sağlanmalıdır.

9. Tarım alanlarının korunması için illerde bulunan İl Toprak Koruma Kurullarının gizli oy açık tasnif sistemi ile karar vermesine ilişkin hukuksal düzenleme yapılmalıdır.

10- 5403 Sayılı Toprak Koruma Ve Arazi Kullanım Kanunu 'nda belirtilen Toprak Koruma Kurulları'nda tarım arazilerinin amacı dışına çıkarılması önlenmelidir. Bu bağlamda 'Üstün kamu yararı' kavramı tarım arazileri lehine çok kapsamlı olarak yeniden ele alınmalıdır.

11-Efektif su yönetimi ve işlevsel su ekonomisi bakımından su yasasının çıkarılması ile ilgili çalışmalar hızlandırılmalı, bu yasa da ormanların su üretim fonksiyonu ve su üretiminin ekonomik ve yasal bağı kurulmalıdır.

12- Türkiye Su Enstitüsü Yönlendirme Komitesine orman teşkilatının dâhil edilmesine ilişkin yasal düzenleme yapılmalıdır.

13-Tarım ve mera alanlarında arazi verimliliğini arttırmak ve erozyonu önlemek amacıyla yapılacak rüzgâr perdesi ağaçlandırmaları vb. tesis edilmesi konusunda (arazi sahipleri ve köy mera birlikleri) mali teşvik sistemi kurulmalıdır.

14-Havza bazında sosyal, ekonomik, teknik ve biyolojik tabanlı veriler birleştirilerek yönetsel bakımdan kullanıma açılmalıdır.

15-Havza bazında sürdürülebilir alan yönetimi kriter ve göstergelerinin belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmalıdır.

16-Kurak ve yarı kurak alanlarda yapılacak uygulamalar, ulusal kalkınma politika ve öncelikleri ile uyumlu olmalıdır.

17-Havza yönetiminde çözüm odaklı ve uygulamaya yönelik araştırmalar geliştirilerek uzman kapasitesi artırılmalıdır.

18-Havza bazında yapılacak tarım ve ormancılık çalışmalarında kullanılacak türler belirlenirken ekosisteme uyumlu ve kırsal kalkınmaya destek olabilecek türler seçilmelidir.

19-Havza bazında emek yoğun uygulama metodolojilerinin tercih edilerek kırsal kesim istihdamına katkı sağlayacak sosyal projeler uygulanmalıdır.

20-Türkiye'nin edindiği çölleşme ve erozyonla mücadele deneyimlerinin paylaşılması için Konya'da "Uluslararası Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Araştırma ve Eğitim Merkezi" kurulmalıdır.

21-Optimum işletme büyüklüğü (yeter gelirlili) dikkate alınarak, hayvancılıkla uğraşan küçük işletmelerin toplulaştırılması ile ilgili gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

22- Meralarda otlatma baskısının nispeten az olduğu yerlerde kırsal fakirliği önleyici, mera yönetimine uygun pilot projeler başlatılmalıdır.

23- Kurak ve yarı-kurak ekosistemlerde alternatif üretim kaynakları tespit edilmelidir.

24-Verimliliğini kaybetmiş ve erozyona maruz kalmış mera alanlarında (ortaklaşa yapılacak projelerle erozyon tedbirlerinin alınması için) bakanlıklar arası gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

B-KURAK, YARI KURAK ALAN YÖNETİMİNDE TARIM VE MERALARA İLİŞKİN ÖNERİLER

Ülkemizde meralar çok geniş alanları kapladığı için, doğrudan veya dolaylı olarak birçok kurum ve kuruluşu ilgilendirmektedir. Ayrıca, yapılacak çalışmalarda Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi çerçevesinde alınan kararların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kurak alanlarda tarımsal faaliyetlerde en önde tutulması gereken hususlar su temini ve mevcut suyun ekonomik kullanımüdür. Bitki yetiştiriciliğini sınırlandıran bu etkeni en iyi değerlendirecek ortamların oluşturulması gerekir. Bunun için, toprak işlemeli tarım alanlarında en az su tüketen bitki yetiştiriciliği ve uygun türlerle oluşturulan ekim nöbetleri uygulanmasına önem verilmelidir.

Kurak ve yarı kurak alanlarda toprakta tutulan suyun yitirilmesini engelleyen toprak işlemesiz (doğrudan ekim) veya en az toprak işlemeli sistemlere öncelik verilmelidir.

Ekim nöbetinde baklagil yem bitkilerine yer verilerek hayvancılıkta beklentilerin sağlanmasına yardımcı olunmalıdır.

Bu genel önerilerden sonra sektör bazında öneriler aşağıda verilmiştir.

a-Mera alanlarının yönetimine ilişkin öneriler

1-Mera alanlarında kuraklığa dayanıklı uygun türlerin belirlenmesi ve çoğaltılması sağlanmalıdır.

2-Mevcut mera vejetasyonlarını iyileştirmede çit, gölgelik vb. tesis ve yapılar odunsu bitkilerle oluşturulmalıdır. Ayrıca, rüzgâr erozyonu olan ve olması muhtemel yerlerde (arazi toplulaştırma çalışması yapılan yerlerde) rüzgâr erozyonunu önlemek amacıyla rüzgâr perdeleri ve canlı çitlerin oluşturulması (yeşil bantlar) sağlanmalıdır.

3-Mera alanlarının sınırını belirlemek amacıyla, mera sınırlarına hızlı yetişen uygun türlerle canlı çit tesis edilmelidir. Mera ıslahı yapılırken vasıf değişikliği yapılmadan fidan dikimi yapılmalıdır (gölgelik vs).

4-Meralarda en büyük problem otlatmanın düzenlenmesidir. Bunun için ‘Akıllı Çoban Projesi’ uygulanmalı ve parasal destek verilmelidir.

5- Toprak, topografya ve iklim özelliklerine göre kurak alanlarda ve meralarda su hasadı çalışmaları yapılmalıdır.

6-Yem bitkilerinin üretimine yönelik, çiftçi eğitimleri düzenli ve sistematik olarak planlanmalı ve uygulanmalıdır.

7 -1998 yılında çıkarılan 4342 sayılı Mera Kanunu gereğince meraların tespit, tahdit ve tahsis çalışmaları bir an önce tamamlanmalıdır.

8-Meralarda; sürgü çekme, merdane çekme, tırmıklama, hendekleme, temizleme biçmesi, gübreleme, uygun görülen yerlerde yapay mera kurma, sıvat yapımı, fidan dikimi ve yabancı bitkilerle mücadele çalışmaları yapılmalıdır.

9-Meraların etkin, verimli ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, mera ıslah ve verimliliğin sürdürülebilirliğine yönelik programlar hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

10-Meralardaki otlatma baskısını hafifletmek için suni mera tesisi desteklenmelidir.

11-Hayvancılık ve bitkisel üretim işletmeleri ile ürün işleme tesislerinin modernize edilmesi amacıyla hibe (alet-makine vs) desteği sağlanmalıdır.

12- Endemik bütünlüğün korunması, meralarda gen koruma alanlarının tespit edilmesi ve korunması amacıyla (Göndelen Merası örneği) kurak ve yarı kurak alanlardaki korunmuş meralarda bitki çeşitliliğinin muhafazası sağlanmalıdır.

13-Kırsal alanda gelir düzeyi düşük ve geçimini küçükbaş hayvancılıkla sağlayan kesime sözleşme karşılığı koyun ve ormanlık alanlara zarar vermeyen bahçe tipi süt keçisi dağıtım yapılarak, üç yıl sonra bu üreticilerin kendilerine dağıtılan küçükbaş hayvanlar karşılığında, vereceği eşit sayıdaki ve aynı nitelikteki hayvanlar yine sözleşmeli olarak diğer üreticilere dağıtılmalıdır.

14-Rüzgâr erozyonu sahalarında; iklim, bitki örtüsü ve toprak özellikleri belirlenmelidir.

15-Türkiye rüzgâr erozyonu risk haritası oluşturulmalı, etkilenen alanlar yeniden belirlenmelidir. Doğrudan ölçümlerle olay esaslı kayıplar ölçülmeli ve risk alanları için derecelendirme yapılmalıdır.

16-Rüzgâr erozyonu sahalarında risk artıran dış etkiler (toprak işleme, toplayıcılık, otlatma, sulama, orman yönetimi, v.s) belirlenmeli yönetim hataları her bölge için yeniden gözden geçirilmelidir. Türkiye genelinde rüzgâr erozyonu izlenmeli, genel ya da her bölgeye özgü bölgesel ölçekte tahmin modelleri geliştirilmelidir.

17-Rüzgâr erozyonuna duyarlı alanlarda son aşama kumul hareketleridir. Kumul hareketlerini durdurmak ve yeniden ıslah etmek büyük yatırım gerektirmektedir. Bu nedenle oluşturulacak Bölgesel Ölçekte Tahmin Modelleri ile izlenen alanlarda koruyucu tedbirler alınmalı, ileride yapılacak büyük yatırım ve harcamaların önüne geçilmelidir.

18- Mevcut kırsal kalkınma yardımlarını tamamlayıcı şekilde, girişimciler tarafından uygulanmak istenen ekonomik yatırımlardan, hayvancılık işletmeleri ile ürün işleme tesislerinin modernize edilmesi ve kapasitelerinin artırılması sağlanmalıdır.

19-Kurak ve yarı kurak mera alanlarında rüzgâr perdeleri; her 100 m' lik şeritte 30 m genişliğinde kurulmalıdır (30 m rüzgâr perdesi, 70 m otlak). Ağaç boyu yaklaşık 6-7 m, ağaçlar 2'şer metre ara ile şaşirtmalı dikilmelidir. Orta kısma da 6 m bakım yolu bırakılmalıdır.

20-Mera alanlarındaki rüzgâr perdeleri projelerinin etüt proje birimlerince yapılması, toprak tahlillerinin bakanlığımıza ait toprak tahlil laboratuvarlarında yaptırılması, rüzgâr perdeleri tesis edilecek mera alanlarındaki mera ıslahının Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kuruluşlarınca yapılması sağlanmalıdır.

21-Mera vasfını kaybetmiş ve ıslahı mümkün olmayan alanlarda erozyon kontrol çalışmalarının yapılabilmesi için mera vasıf değişikliği işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Bu değişiklik işlemleri çok uzun ve karmaşık bir süreç almaktadır. Mera vasıf değişikliği işlemlerinin kısa sürede sonuçlandırılması için gerekli girişimler yapılmalıdır.

b-Tarım alanlarına ilişkin öneriler:

1. Kurak ve yarı kurak alan yönetimi ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon geliştirilmelidir.

2. Günümüze kadar yapılmış olan toprak ve nem muhafaza araştırmalarında toprak işleme tekniklerinin kullanıldığı proje sonuçları uygulamaya aktarılmalıdır.

3-Basınçlı sulama sistemlerine (damla sulama, yağmurlama gibi) ağırlık verilmelidir.

4- Marjinal tarım alanlarında erozyonu önlemek ve su ekonomisini düzenlemek amacıyla, yöreye adapte olmuş meyve ağaçlarının dikimi için teşvik verilmelidir.

5-Kurak ve yarı kurak alanlarda kuraklığa dayanıklı bitki çeşitlerinin geliştirilmesi ve var olan çeşitlerin de üretime alınması sağlanmalıdır.

6-Modellemelerin geliştirilmesi, doğal kaynak yönetiminde ve planlanmasında iklim toprak ve bitki ile ilgili tahmin modellerinin deneysel –pilot çalışmalar ile belirlenmesi sağlanmalıdır.

7- Rüzgâr erozyonu görülen alanlarda yapılacak arazi toplulaştırma çalışmalarında, rüzgâr perdesi ağaçlandırma çalışmaları göz önünde bulundurulmalı, tarımsal alanlarda yeşil kuşaklar oluşturulmalıdır. Tarım alanlarında rüzgâr perdeleri planlanırken teşvik primi verilmesi hususu da göz önünde bulundurulmalıdır.

8. Marjinal tarım arazilerinde ve hazine arazilerinde, orman teşkilatınca uygulanan özel ağaçlandırma benzeri meyveciliğin desteklenmesi sağlanmalıdır.

9-. Su kaybını önlenmek ve kaliteli sebze meyve üretimini teşvik etmek amacıyla bahçe bitkileri üretiminde malçlamaya (toprağın örtülmesi) hibe desteği verilerek teşvik edilmelidir.

10-Toprak yapısının korunması ve anız yangınlarının önlenmesine yönelik faaliyetler desteklenmelidir.

11-Anıza doğrudan ekim mibzeri ve tohumla gübreyi ayrı band ve derinliğe bırakan mibzelerle hibe desteği verilmelidir.

12-Organize "Organik Tarım Köyleri"nin oluşturulması, markalaşma (KÖYORGANİK) yoluyla köylerin gelir seviyesinin artırılması sağlanmalıdır.

13- Bitkisel üretim işletmelerinin yatırım ve işletme ihtiyaçlarına yönelik T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri Birlikleri aracılığıyla, faizsiz veya düşük faizli yatırım ve işletme kredileri sağlanmalıdır.

14- Kuraklığın etkilerini azaltmak ve toprağın yapısını korumak amacıyla uygun alet ve ekipmanlara (çizel, kültivatör+tırmık kombinasyonu ve dip kazan aletleri) hibe desteği verilmelidir.

15- Coğrafi Bilgi Sistemi ve uzaktan algılama sistemlerinin tarımsal üretim tahminlerinde kullanılması yaygınlaştırılmalıdır.

16-Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK Programı) benzeri projeler yaygınlaştırılmalıdır.

17-Toprak ve su kaynaklarının korunması, erozyonun önlenmesi, yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilirliği, toprak ıslahı ve uygun toprak işleme teknikleri ile sulama, tarımsal çevre ve benzeri kültürel tedbirlerin yaygınlaştırılmasına yönelik iyi tarım uygulamaları ve organik tarımın geliştirilmesi amaçlarıyla ÇATAK Programının uygulama alanı ve kapsamı genişletilmelidir.

18-Çeşitli kurumlar tarafından elde edilen verilerin, kurulacak veri tabanı sunucusuna aktarımı sağlanmalıdır. Veri toplama aşamasında ise ülke genelinde bilgi formları oluşturularak veri tabanı içinde gerçek verilerin veri tabanına girmeleri sağlanmalıdır. Elde edilen ortak veriler modellenmeli ve belirli sürelerde güncellenmelidir.

C-KURAK VE YARI KURAK ALANDA ORMAN YÖNETİMİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Amenajman planlarına göre; ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarına 1950 yılından günümüze kadar konu edilebilecek 10 milyon hektar Orman alanı bulunmaktadır. Bu alanların 6,5 milyon hektarı etüt edilmiş ve projelendirilmiştir. Bu proje alanının 5,5 milyon hektarında çalışılmıştır. Bu hesaba göre yaklaşık 3.5 milyon

ha alanda etüt ve envanter çalışmalarına öncelik verilmelidir. Kurak ve yarı kurak alanlarda orman alanı dışında Orman ve Su İşleri Bakanlığı çalışmalarına konu olabilecek yaklaşık bir milyon hektar alan olduğu tahmin edilmektedir.

Öneriler;

1-Kurak ve yarı kurak alanlardaki havzalarda orman alanlarının öncelikle mülkiyetleri tespit edilmeli ve yetiştirme ortamı çok iyi etüt edilmelidir.

2- Kurak ve yarı kurak alanlarda ekolojik toprak serilerine göre toprak haritalarının olmaması büyük sorun yaratmaktadır. Bu haritalar, toprakların ekolojik özelliklerine göre yapılmalıdır (ekolojik toprak serileri).

3-Kurak ve yarı kurak alanlarda çalışma yapılırken; ayrıntılı incelemeler yapılmalı, yetiştirme ortamı özelliklerine uygun fonksiyonel plan ve programlar yapılarak buna göre projeler üretilmelidir.

4- İlgili kamu kuruluşlarındaki bütün verilerden verimli bir şekilde yararlanılması, eksik olan veriler var ise bunların belirlenmesi, derlenmesi ve interaktif ortamda kullanıma sunulması için çalışmalar yapılmalıdır.

5-Kurak ve yarı kurak alanlarda ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama çalışmaları yapılırken konu ile ilgili tüm disiplinlerin görüşlerinin alınması sağlanmalıdır.

6-Kurak ve yarı kurak alanlarda, sürdürülebilir alan yönetimi planlaması yapılırken, yöre insanların sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirecek uygulamalara yönelmelidir.

7-Kurak ve yarı kurak alanlarda yapılacak özel ağaçlandırma çalışmalarında, eğer yetiştirme ortamı uygun ise, %10' a kadar meyve ağacı dikimine de izin verilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

8-Kurak ve yarı kurak alanlardaki ormanlarda amenajman planlarında bakım amaçlı, "koruma-kullanma" ilkesi dikkate alınmalıdır.

9-Kurak ve yarı kurak kavramı belirtilirken; bölgesellik, toplam yağış miktarı, yağış rejimi, toplam potansiyel evapotranspirasyon, toprağın olduğu ana materyal, su ve besin kapasitesi vb. dikkate alınmalıdır.

10-Kurak ve yarı kurak alanlardaki bozuk ormanlar, orman niteliğini kaybetmiş alanlar, çalılışmış alanlar, açıklık alanlar ve tahrip edilmiş alanlarda ağaçlandırma çalışması yapılmalıdır.

11-Karaçalı bitkisine erozyonla mücadelede daha fazla yer verilebilir. Mera alanlarında tuzluluk probleminin olmadığı yerlerde ılgın yerine karaçalı dikilmesi aynı zamanda arıcılık için de faydalı olacaktır.

12-Kurak ve yarı kurak alanlarda mülkiyet problemi bir an önce çözüme kavuşturulmalıdır. Önceliklerin değerlendirilmesi aşamasında sosyal baskı hususu,

halkın geçim kaynakları ve sosyo-ekonomik durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Gerekirse yöre halkı sosyal projelerle desteklenmelidir.

13-Kurak ve yarı kurak alanlarda orman tesis edilirken azami zen gösterilmelidir(dikilecek türlerin orijini, yaşı, türü, kurak mntikalara uygun yetiştirilme tekniği, nakli, dikim zamanı, dikimi ile bakım metotlarının ot alma, malçlama, sulama, çapa, tam alanda makineli bakım ve koruma vb).

14-Kurak ve yarı kurak alanlardaki ormanlarda ve ağaçlandırma alanlarında yan dere havzalarında uygun yerlerde bentler yapılarak, aşağıdaki barajların besleme suları biriktirilmelidir. Bu bentler, ağaçlandırma alanlarındaki yaban hayatının geliştirilmesi için de gereklidir.

15-Kurak ve yarı kurak alanlarda yetiştirilecek ormanların içinden geçen karayollarının ve sanayi vb alanların orman ekosistemlerinin bölünmesini önlemek için ekolojik alt ve st geçitlerin ve yaban hayatı koridorlarının yapılmasının sağlanması ve yaban hayatının beslenebilmesi için meyveli ağaç ve çalı türlerinin dikilmesi dşnlmelidir.

16-Kurak ve yarı kurak bölgelerdeki mülkiyeti devlete ait olan orman dışı araziler Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nca etüt edilmeli, uygun yerler devir alınmalı ve projelendirilerek ağalandırılmalıdır.

17- Toprakta tuzluluğun ve alkaliliğin önlenmesi amacıyla ana ağaç türlerinin yetiştirilmesine yönelik araştırmalar yapılmalıdır.